

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ З ОГЛЯДУ НА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

впровадження моделі роздільного навчання допоможе у вирішенні таких проблем як реалізація статево-рольового підходу у виховному процесі, урахування психофізіологічних відмінностей і пізнавальних інтересів хлопців і дівчат. Така інновація потребує багато зусиль і має відбутися за умов створення одностатевих класів, вибору форм, методів і засобів навчання до різностатевих дітей.

1. Адлер А. *Воспитание детей. Взаимодействие полов. Изд-во "Феникс"*, 1998. – 448 с.
2. Выготский Л.С. *Собрание сочинений: В 6 т. / Гл. ред. А.В. Запорожец. – М.: Педагогика, 1983 – Т.3. – 367 с.*
3. Гадасина А.Д. *Подростки и секс. Книга для учителя. – Москва "Просвещение", 1991. – 78 с.*
4. Дороніна Т.О. *Врахування статевої детермінації в навчально-виховному процесі: статеве та гендерне виховання (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.). Педагогіка вищої та середньої школи. – Випуск №30. – Кривий Ріг-2010. – С. 36 – 44.*
5. Еремеева В.Д. *Мальчики и девочки: два разных мира. – СПб.: Тускарора, 2000. – 180 с.*
6. Зубілевич М.І. *Гендерне виховання дівчат-підлітків у Великій Британії: Дис...канд. пед. наук 13.00.05. – М., 2007 – 202 с.*
7. Казанская В. *Подросток. Трудности взросления. 2-издание, Питер; Спб; 2008. – 182 с.*

8. Клецина И.С. *Гендерная социализация: Учебное пособие. – СПб.: РГПУ им. А.И. Герцена, 1998. – 97 с.*

9. Краєва О.Л. *Актуальні проблеми психології. – Том 7. – 2009. – Випуск 19. – С. 100 – 105.*

10. Личко А.Е. *Подростковая психиатрия. Л.: Медицина, 1985.*

11. Масагутов Р.М. *Гендерные различия в проявлениях аутоагрессии у подростков // Вопросы психологии. – 2003. – №3. – С. 35 – 42.*

12. Нартова-Бочавер С.К. *Дифференциальная психология: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Изд-во, 2002. – 160 с.*

13. Наследова Г.А. Тихомирова М. *К вопросу о психологическом обосновании целесообразности раздельного обучения // Женский вопрос в контексте национальной культуры: психологический поход. Выход 4 – СПб., 2000. – С. 27 – 34.*

14. Ожигова Л.Н. *Психология гендерной идентичности личности. – Краснодар: Кубанский государственный университет. 2006. – 290 с.*

15. Попова Л.В. *Что нужно знать воспитателям о том, как мальчики и девочки научаются быть мужчинами и женщинами // Гендерный поход в дошкольной педагогике: теория и практика. Ч.1. – Мурманськ, 2001. – С. 40 – 48.*

16. Родители и дети: Психология взаимоотношений / Под ред. Савиной Е.А., Смирновой Е.О. – М.: Когито-Центр, 2003. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011

УДК 378(477+4)

Уляна Науменко, аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ З ОГЛЯДУ НА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

У статті проаналізовані структурні реформації в українській вищій школі в контексті Болонської декларації. Акцентовано необхідність оптимізації структури вищої освіти та впровадження нових підходів та технологій освітнього процесу.

Ключові слова: вища школа, європейські стандарти освіти, Болонський процес, Болонська декларація, реформування системи вищої освіти.

Лит. 6.

Постановка проблеми. В сучасному світі, що стрімко змінюється, вища школа, яка перебуває в процесі інтенсивних змін, є одночасно і суб'єктом, і об'єктом змін, що виникають. Збереження, а за можливістю й зміцнення суб'єктності вищої освіти виступає в якості базового концептуального принципу не тільки реформ національних систем освіти, але й широкомасштабних інтеграційних процесів, що розгортаються в регіоні Європи, про що свідчать документи, цілі та задачі європейських реформ освіти на сучасному етапі: в результаті їх здійснення має зрости суб'єктна

(тобто дієво-самостійна, активна) роль вищої освіти в цілому, роль кожного Вищого навчального закладу, викладачів і студентів як активних та відповідальних учасників процесу змін. Разом із тим зміни необхідні і в державній політиці, і а інституційних відносинах: адекватне фінансування, розширення автономії ВНЗ, демократизація вищої освіти в цілому.

Мета статті – здійснити аналіз структурних реформацій в галузі вищої освіти України та визначити шляхи реалізації вимог Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Приєднання

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ З ОГЛЯДУ НА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

України до Болонської декларації торкнулося багатьох сторін функціонування вищої школи. Тому потрібно відповідним чином оптимізувати структуру вищої професійної освіти, заново осмислити місце і роль різноманітних структурних підрозділів ВНЗ в організації навчального процесу, відновити методичне та інформаційне забезпечення. Характер такого процесу має визначатися цілями, що чітко формулюються та можуть бути досягнуті системою освіти і сприяти її розвитку, розширенню виходу на світовий освітній ринок конкурентоспроможних вітчизняних освітніх програм [4, 5].

Підписанням Болонської Конвенції Україна започаткувала низку методичних та організаційних змін, вищі навчальні заклади України перейшли на Державні стандарти підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням європейського рівня вимог і введення освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” та “магістр” [6].

Із 1998 по 2004 рік у рамках Болонського процесу відбулося багато різнорівневих зустрічей, робочих нарад, конференцій на яких було сформульовано шість ключових принципів цього процесу:

1. Введення двоциклового навчання. Фактично пропонується ввести два цикли навчання:

1-й – до одержання першого академічного ступеня (бакалавр) 2-й – після його одержання (магістр).

При цьому тривалість навчання на 1-му циклі має бути не менше 3-х і не більше 4-х років. Навчання впродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1–2 роки навчання після одержання 1-го ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7–8 років).

2. Запровадження кредитної системи. Пропонується запровадити у всіх національних системах освіти системи обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів), зробивши її нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції “навчання впродовж усього життя”. Європейська системи перезарахування кредитів (ЄСПК) створювалася протягом останніх 13 років і є найпоширенішою основою визначення навчального навантаження студентів закладів вищої освіти Європи [2].

Запровадження кредитної системи обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу. Кредитно-модульна система організації навчального процесу – це модель організації навчального процесу, яка базується на поєднанні

модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Вона зменшує навантаження на студентів, оскільки за умов її впровадження відсутні сесії. Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролю під час тижнів, вільних від аудиторних занять, а їх знання оцінюється у 100-бальній шкалі [3].

За кордоном прийнята двоступенева система вищої освіти. Університети готують бакалаврів (3–4 роки навчання) і магістрів (ще 1,5–2 роки). Диплом бакалавра свідчить про повну вищу освіту. Хто бажає продовжити навчання, стає спершу магістром, а потім може отримати науковий ступінь доктора.

Наші вищі навчальні заклади сьогодні забезпечують чотири рівні підготовки фахівців з вищою освітою: заклади 1–2 рівнів акредитації готують молодших спеціалістів і бакалаврів, у закладах 3–4 рівнів акредитації готують бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Це є ще однією незгодженістю щодо процесу навчання вітчизняних та європейських ВНЗ.

Отже, Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців в межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці. У зв'язку з проголошенням Україною про свій намір приєднатися до Європейського Союзу система вищої освіти потребує докорінного реформування. Необхідна трансформація існуючої в Україні системи вищої освіти до європейських вимог, упровадженні нових підходів та технологій навчально-виховного процесу.

Таким чином, головним завданням Болонського процесу є “...формування Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що ґрунтується на спільності принципів функціонування систем вищої освіти країн-учасниць” [5, 5].

Розв'язання такої задачі не може бути досягнуто без покращення якості, підвищення мобільності та конкурентоспроможності випускників. Це потребує цілого ряду внутрішньосистемних перетворень до яких, на думку учасників Болонського процесу, належить:

- формування трициклової системи освітніх програм вищої освіти таким чином, щоб ступені

ПІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ З ОГЛЯДУ НА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

як першого, так і другого шаблів могли задовольняти не тільки різноманітні індивідуальні й академічні потреби, а й потреби трудового ринку, а третя ступінь – доктор філософії (PhD), безумовно, сприяла росту наукового потенціалу країни, наукової еліти;

- удосконалювання системи сумісності національних освітніх систем шляхом удосконалення процедур визнання ступенів і періодів навчання, вироблення єдиного визначення кваліфікацій, що враховує показники обсягу академічного навантаження, рівня та результатів навчального процесу, компетенцій і профілю освітніх програм;

- забезпечення якості вищої освіти шляхом розвитку ефективних систем якості на рівні ВНЗ, на національному та загальноєвропейському рівнях, раціонального сполучення академічної якості і прикладного характеру освітніх програм;

- розвиток системи перевідних і накопичувальних кредитів і її послідовне застосування в рамках загальноєвропейського простору вищої освіти, що стрімко розширюється.

Важливою нормою Болонської співдружності освітян є підвищення мобільності викладачів і студентів, самостійності студентів, рівня їх самоорганізації [4, 263].

Для забезпечення академічної мобільності необхідно, перш за все, вирішити питання порівнянності ступенів, назв спеціальностей та навчальних дисциплін, одиниць виміру академічного навантаження, систем оцінки знань або, точніше, виміру рівня навченості. Окремі кроки в цьому напрямку вже зроблені. Так Міністерство освіти і науки України видало наказ “Про особливості введення переліку напрямів підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра”.

Внутрішньоукраїнська мобільність студентів нині надзвичайно ускладнена через причини високої вартості проживання в іншому місті; великої кількості спеціальностей і диверсифікації навчальних планів одних і тих самих спеціальностей, відведена кількість годин на які та навчальні плани часто не співпадають у різних вищих навчальних закладах; через гостру нестачу місць у гуртожитках тощо. Разом з просторовою мобільністю, на якій наголошено в Болонській декларації, в Україні слід і надалі зберігати традиції забезпечення професійної мобільності, в основі якої лежить фундаментальна загальна і професійна підготовка спеціалістів з вищої освіти.

Звернути увагу варто й на інше: трансформуючись в контексті вимог Болонського процесу, українська освіта має зберегти свою ідентичність, залишитись саме українською – сердечною,

духовною, людяною, народною і родинною, патріотичною і моральною увсіх загальнонародських вимірах. Приймаючи її власних характеристик, Європа отримує велетенські переваги, насамперед, в контексті утвердження дійсно людських відносин, миролюбства і працелюбства, толерантності і співробітництва, шанування батьків і народу, відродження дійсно морального ставлення до життя, про яке сучасна прагматична Європа може лише мріяти [1].

У рамках Болонського процесу формується Європейський простір (далі – ЄПВО), що визначений географічними та інституційними нормами Європейської культурної конвенції. Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміст освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Проте він не передбачає уніфікації змісту освіти, а навпаки, у багатьох документах Болонського процесу зазначається що кожна країна-учасниця повинна зберегти національну палітру, самобутність та надбання у змісті освіти і підготовці фахівців з вищою освітою, а далі запровадити інноваційні прогресивні підходи до організації вищої освіти, які є властивими ЄПВО.

Важливим кроком на шляху розробки Державних стандартів вищої освіти України є затвердження Постановою Кабінету Міністрів України Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. В даному Переліку вперше відображені освітньо-кваліфікаційні рівні (ступенева освіта) підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України, внесені принципи зміни до Переліку з урахуванням встановлення ринкових відносин, введено багато нових спеціальностей, здійснено їх значне узагальнення, що збільшує можливості фахівців до самовираження та самовиявлення їх людських якостей, формуванню активної позиції, утвердженню плюралізму, демократії та правопорядку, що відповідає “Декларації принципів толерантності”.

Впровадження ступеневої освіти системи вищої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” та “магістр” надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство. Введення ступеневої освіти в освітню галузь України значно розширило

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ З ОГЛЯДУ НА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

правові рамки фахівців, про що свідчить підписана Україною у Лісабоні на спільній конференції Ради Європи та ЮНЕСКО конвенція про визнання кваліфікацій, які належать до вищої освіти у Європейському регіоні.

Важливим інструментом процесу забезпечення високої якості освіти є державна система ліцензування і акредитації. Згідно з чинним законодавством навчальні заклади незалежно від їх відомчого підпорядкування і форм власності здійснюють освітню діяльність тільки після отримання відповідної ліцензії.

Ліцензування здійснюється шляхом експертного підтвердження можливості навчального закладу проводити відповідну освітню діяльність. Це забезпечує отримання об'єктивної інформації про стан мережі навчальних закладів, їх потенційні освітняські можливості, рівень та якість підготовки, Потребу у фахівцях різних напрямів і спеціальностей.

Визнання певного освітняського статусу навчального закладу передбачено проводити шляхом акредитації, яка підтверджує його здатність здійснювати підготовку фахівців на рівні державних вимог по одному напрямку підготовки або спеціальності. Акредитація здійснюється за ініціативою навчального закладу і у разі позитивного рішення йому надається право видачі відповідних документів про освіту державного зразка.

Таким чином, втілення Болонської конвенції в Україні вимагає значних зусиль та чіткої координації, що потребують:

1. Переглянути структуру закладів вищої освіти і привести її у відповідність з потребами держави; дати чітке визначення понять “університет”, “академія”, “інститут”, “коледж”, “технікум”, “училище” та їх підрозділів – “факультет”, “відділення”, “кафедра”, “лабораторія”.

2. Проведені останнім часом зміни мережі вищих навчальних закладів, надання багатьом з них статусу університету принизило значення цього типу закладу вищої освіти. В Україні нині є 86 національних університетів, проте немає чіткого розмежування понять “національний”, “державний”, “регіональний”, “місцевий” як і немає вимог щодо них. Необхідно встановити три рівні градації університетів – національний, державний, регіональний і розробити відповідні положення і провести акредитацію навчальних закладів на відповідність цим положенням.

3. Вища школа України має багаті традиції демократичного управління освітою, які свого часу були закладені в статuti навчальних закладів. Необхідно переглянути статuti навчальних закладів і звільнити їх від невластивих нашарувань.

4. В ряді навчальних закладів порушується положення про виборність професорсько-викладацького складу, про терміни переобрання, ігнорується давня традиція про можливість перебування на керівній посаді не більше двох термінів. Необхідно відновити давні університетські традиції, бо скоро всі периферійні університети стануть національними, а їх керівники – позитивними обранцями долі.

5. Освіта є невід'ємною складовою культури суспільства, тому розвиток їх не мислимий одного від одного. Наша національна культура є серцевиною української національної ідеї, це її основа і простір для розвитку. З цієї точки зору викладання у всіх державних вищих закладах освіти, за винятком окремих, чітко визначених регіональних, повинно здійснюватися українською мовою.

6. Виходячи з цих міркувань, і, враховуючи європейські наміри України, на даному етапі, мінімум на 5 років, вступні іспити до українських вищих навчальних закладів повинні включати усний екзамен з української мови, усний екзамен з англійської (чи іншої іноземної) мови та екзамен за обраним фахом, який може бути тестовим.

7. Вимагає перегляду та удосконалення запропонована останнім часом методика проведення курсових та семестрових екзаменів на засадах Болонської Конвенції.

8. Вимагають також перегляду і приведення у відповідність з реальною дійсністю положення про бакалаврат та магістратуру.

9. Необхідно переглянути положення про наукові ступені та вчені звання, замінивши ступінь кандидата наук на докора філософії і перейти, отже, на два докторських ступені – доктора філософії та доктора наук.

10. Потрібно, врешті-решт, перейти на європейські норми педагогічного навантаження викладачів.

Уряд України має прийняти усвідомлене політичне рішення, яке б ґрунтувалося на потребі проведення зазначених реформ та було б покладено в основу рішучої зовнішньої політики держави, спрямованої на інтеграцію вітчизняної системи вищої освіти в європейський простір.

Висновки. Таким чином, проблема удосконалення системи вищої освіти та підвищення якості професійної підготовки фахівців в Україні є найважливішою соціокультурною проблемою, вирішення якої можливе тільки при приведенні освіти у відповідність з новими соціально-економічними вимогами ринкової економіки. В даний час державні структури, які визначають і здійснюють політику у області якості освіти, напрацьовують політичні тенденції, визначають

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ З МОДЕРНІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В МЕЖАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

стратегії і здійснюють, у відповідності з потребами суспільства і ресурсами держави, освітянські програми, які необхідні для економічного та соціального розвитку України, а також індивідуального та культурного самовираження особистості у суспільстві. Освіта в Україні організується з урахуванням принципу безперервності. Програми реформування освіти націлені на те, щоб відповідати як вимогам відповідних галузей економіки, так і забезпечувати професійну підготовку.

Участь системи вищої освіти України в болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів її якості. Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, її стан треба глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі. При цьому еволюцію системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися в гармонійному взаємозв'язку із суспільством в цілому, беручи на себе роль його провідника. Ключова позиція реформування має бути наступною: Болонські вимоги – це не уніфікація вищої освіти в Європі, а широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн.

1. Андрущенко В.П. *Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть* / В.П. Андрущенко, Інститут вищої освіти АПН України. – К: ТОВ “Атлант ЮЕМСі”, 2006. – 501 с.

2. *Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс]* / М.З. Згуровський, ректор НТУУ “КПІ”. Режим доступу: <http://www.ntu-kpi.edu>

3. *Болонський процес: цикли, ступені, кредити* / Л.Л. Тovaжнjanський, Є.І. Сокол, Б.В. Клименко. – Харків: вид-во НТІ “Харківський політехнічний інститут”, 2004. – 143 с.

4. *Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник* / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.

5. *Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції* / Уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К: Изд., 2004. – 60 с.

6. *Tovaжнjanський Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити* / Л. Tovaжнjanський, Є. Сокол, Б. Клименко. – Харків: Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, 2004. – 143 с.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2011

УДК 378.001.76(477+4)

Ірина Гамерська, аспірант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ З МОДЕРНІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В МЕЖАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті здійснено аналіз впровадження ідей Болонського процесу у галузі вищої освіти України та визначено основні напрями модернізації її структури. Акцентовано необхідність трансформації існуючої в Україні системи вищої освіти до Болонських вимог без руйнації її національних надбань.

Ключові слова: вища освіта, реформування вищої освіти, модернізація, освітня політика, Болонський процес.

Лит. 8.

Постановка проблеми. Характеристика сучасного світового освітнього простору вимагає обліку специфіки стану і тенденцій розвитку освіти країн як розвинутих так і таких, що розвиваються [2]. У зв'язку з проголошенням Україною про свій намір приєднатися до Європейського Союзу система вищої освіти потребує докорінного реформування. Необхідна трансформація існуючої в Україні системи вищої освіти до європейських вимог, упровадженні нових

підходів та технологій навчально-виховного процесу.

Вища освіта є не лише фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства, а також виступає гарантом індивідуального розвитку, сприяє формуванню інтелектуального, духовного та виробничого потенціалу суспільства. Тому розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівнях повинні гармонійно поєднуватися з модернізацією освіти